Med hjärna, hjärta och handling

Ett samtal mellan
Magdalena Elmersjö och Päivi Turunen

ur boken

Eva Wikström, Katarina Hollertz
& Magdalena Elmersjö (red.)

Röster och möten

En jubileumsskrift om FORSA, Förbundet för forskning och praktik i socialt arbete

Arkiv förlag 2026

ARKIV FÖRLAG · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu
i samarbete med
FORSA · www.forsa.nu

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:
”Med hjärna, hjärta och handling. Ett samtal mellan Magdalena Elmersjö och Päivi Turunen” (2026) i Eva Wikström, Katarina Hollertz & Magdalena Elmersjö (red.), *Röster och möten. En jubileumsskrift om FORSA, Förbundet för forskning och praktik i socialt arbete*, s. 27–37. Lund: Arkiv förlag, https://doi.org/10.13068/9789179244101.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i tryck med ISBN: 978 91 7924 409 5.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar (CC BY-NC-ND), som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Illustration på sidan 31: Karin Nyberg

© Författarna/FORSA/Arkiv förlag 2026

E-bok (PDF) 2026
Beständig länk: https://doi.org/10.13068/9789179244101
ISBN: 978 91 7924 410 1

KAPITEL 2

Med hjärna, hjärta och handling

Ett samtal mellan Magdalena Elmersjö och Päivi Turunen om socialt arbete, engagemang och FORSA:s betydelse

Presentation

I det här samtalet möts Päivi Turunen och Magdalena Elmersjö. Päivi är socionom och universitetslektor i socialt arbete vid Högskolan i Gävle. Hennes forskning har framför allt inriktats mot samhällsarbete, social planering, social hållbar utveckling och praktikforskning. Magdalena Elmersjö är socionom och verksam som lektor i socialt arbete vid Södertörns högskola. Hennes forskning har bland annat handlat om det sociala arbetets historia, socionomutbildningens framväxt, professionalisering samt relationen mellan kunskap, utbildning och praktik inom socialt arbete.

När Päivi Turunen och Magdalena Elmersjö möts i detta samtal finns det flera gemensamma utgångspunkter. Båda har ett stort intresse för det sociala arbetets utveckling och kunskapsbildningen på området, och båda har under

lång tid bidragit till att belysa hur socialt arbete formas i samspelet mellan samhälleliga förändringar, professionella praktiker och akademisk kunskapsutveckling. De förenas i ett engagemang för socialt arbete som samhällsprojekt. Frågor om social rättvisa, delaktighet, välfärd och professionens roll löper som en röd tråd genom deras arbete. Samtalet blir därför inte bara ett möte mellan två forskare i socialt arbete, utan också en dialog om ämnets historia, samtid och framtid. Med utgångspunkt i sina erfarenheter från forskning, undervisning och samverkan reflekterar de över de utmaningar och möjligheter som det sociala arbetet står inför i en tid av omfattande samhällsförändringar.

Samtalet rör sig mellan olika tider och arenor: från 1970-talets studentengagemang och 1980-talets samhällsarbete till dagens akademi, profession och välfärdsutmaningar. Det handlar om FORSA:s utveckling, om relationen mellan forskning och praktik, om kvinnors villkor inom socialt arbete och om vikten av att bevara ett kritiskt och samhällsförändrande perspektiv.

Päivi Turunen har varit verksam inom socialt arbete under flera decennier, som socionom, samhällsarbetare, lärare och forskare. Hennes berättelse är samtidigt berättelsen om en generation socialarbetare som såg socialt arbete som något betydligt större än myndighetsutövning och individuella insatser. För henne handlar socialt arbete om människor, relationer, förebyggande arbete, mobilisering, organisering och samhällsförändring.

Genom samtalet återkommer några grundläggande teman: vikten av praktikens kunskap, behovet av kritiskt engagemang, socialarbetarnas villkor och FORSA:s roll som en arena där forskning och praktik kan mötas. Det är också

tydligt att Päivi talar utifrån både erfarenhet och övertygelse. Hon nöjer sig inte med att beskriva utvecklingen utan reflekterar ständigt över vad som gått förlorat, vad som behöver återerövras och vilka möjligheter som fortfarande finns.

En väckarklocka om kvinnors villkor

När Päivi beskriver sin väg in i socialt arbete börjar hon inte med akademin utan med praktiken. Hon berättar att hon redan under början av 1980-talet arbetade med praktiskt socialt arbete och samtidigt vidareutbildade sig inom strukturinriktat socialt arbete och forskningsförberedande kurser. På den tiden arbetade hon som fält- och samhällsarbetare i det nybyggda bostadsområdet Skarpnäcksfältet i södra Stockholm. Det är tydligt att erfarenheterna av det praktiska arbetet har präglat hela hennes yrkesliv. När hon talar om socialt arbete gör hon det sällan som ett akademiskt ämne i första hand. Hon talar om det som en *samhällspraktik*.

1986 började hon undervisa vid Stockholms universitet med särskilt fokus på samhällsarbete inom ramen för strukturinriktat socialt arbete. Året därpå deltog hon i sin första FORSA-konferens. Hon minns den fortfarande tydligt: ”1987 deltog jag i min första FORSA-konferens, i Stockholm, där det var väldigt mycket folk, även från fältet. Det har verkligen slagit mig i efterhand hur stort engagemanget var på 1980-talet.”

Det är en återkommande reflektion under samtalet. När Päivi blickar tillbaka ser hon ett socialt arbete där människor organiserade sig, deltog i diskussioner och engagerade sig i

både professionella och samhälleliga frågor. FORSA var en viktig del av detta sammanhang. Det var också en tid då gränsen mellan forskning och praktik upplevdes som mindre skarp.

Ett avgörande minne från FORSA handlar om konferensen i Malmö 1989. Päivi beskriver den som på många sätt mycket välorganiserad och lyckad, men samtidigt blev den en stark ögonöppnare. ”Jag var då doktorand, och bland de femton föreläsarna var det bara en kvinna – Rosmari Eliasson-Lappalainen. Det blev en väckarklocka.” För Päivi blev den ojämna könsrepresentationen omöjlig att bortse från. Då som nu var det en överhängande majoritet kvinnor som utbildade sig till socionom. Tillsammans med andra kvinnor inom socialt arbete började hon diskutera situationen, och resultatet blev bildandet av FORSA:s arbetsgrupp för kvinnors forskning i socialt arbete. När Päivi beskriver gruppen använder hon ett ord som säger mycket om hur hon såg på initiativet: ”För mig var det en aktionsgrupp.” Gruppen bestod av kvinnliga forskare, doktorander och lärare från flera lärosäten runt om i landet. Syftet var att synliggöra kvinnors forskning, stärka kvinnors position inom akademin och bidra till ett tydligare könsperspektiv i socialt arbete.

Päivi berättar: ”Vi ansåg att kvinnor hade blivit åsidosatta i det sociala arbetets forskning och i FORSA.” Arbetet handlade inte bara om att kritisera rådande förhållanden utan också om att bygga strukturer och nätverk. Gruppen arbetade bland annat med att identifiera kvinnliga forskare och skapa förteckningar som kunde användas vid tillsättningar, föreläsningar och andra uppdrag. Päivi menar att gruppens viktigaste bidrag var en konferens och rapport på

SOCIALT ARBETE ÄR ETT SAMHÄLLS-PROJEKT!
Man måste våga vara obekväm! Hur kan man annars förändra samhället?!
SOLIDARITET
SAMHÄLLS ARBETE

temat könsperspektiv på forskning i socialt arbete.[1] Även om arbetsgruppen så småningom upplöstes ser Päivi att den fick betydelse. ”Medvetenheten om genusfrågor inom FORSA ökade ändå något.” Samtidigt konstaterar hon att feministiska perspektiv aldrig riktigt fått samma genomslag inom svenskt socialt arbete som internationellt. Trots det har perspektivet följt henne genom hela yrkeslivet. ”Jag har alltid haft det med mig. Vad jag än gör så finns det där.” Hon beskriver sig själv med ett leende som ”den där besvärliga personen som tar upp obekväma frågor”. Sedan ställer hon en motfråga som både känns karaktäristisk för henne och som ett ledord för socialt arbete: ”Men hur ska vi annars nå förändring?”

FORSA som opinionsbildare och mötesplats

När samtalet kommer in på FORSA beskriver Päivi organisationens betydelse under de första decennierna som mycket stor. ”FORSA har varit oerhört viktigt, särskilt i början – som opinionsbildare och påtryckare i frågor om socialt arbete.” Det hon återkommer till är bredden. FORSA samlade forskare, praktiker, lärare, studenter och andra som var intresserade av samma frågor. ”Det fanns ett starkt engagemang, brett och levande.” Samtidigt menar hon att mycket har förändrats. ”Men jag tycker att utvecklingen har gått bakåt.” När hon senare kom till Högskolan i Gävle blev hon förvånad över att många inte ens kände till FORSA.

1. Guðrún Kristinsdóttir & Kristina Larsson-Sjöberg (red.), *Könsperspektiv på forskning i socialt arbete*. Umeå: Institutionen för socialt arbete, rapport nr 35, 1992. Konferensen hölls på Nordplan, Skeppsholmen i Stockholm 18–19 april 1991.

Hon beskriver det som ett tecken på en större förändring som gått mot ett minskat engagemang i professionella organisationer.

Samtidigt ser hon möjligheter. När FORSA Norr återaktualiserades försökte hon själv bidra till att skapa aktiviteter och engagemang, tillsammans med kollegor organiserade hon exempelvis en seminarieserie om fattigdom. För Päivi handlar FORSA inte främst om föreningsarbete utan om att skapa arenor där människor kan mötas och diskutera sociala frågor. Hon uttrycker också en oro för att det historiska perspektivet håller på att försvinna. ”Det finns en föreställning om att välfärdsstaten kan bestå utan deltagande, engagemang och resurser.” Hon fortsätter: ”Men den bygger på att människor engagerar sig i samhällsfrågor och bidrar till det gemensamma.” Det är ett budskap som återkommer genom samtalet. Demokrati, välfärd och socialt arbete är inte självgående system. De kräver människor som engagerar sig.

Forskning och praktik måste höra ihop

Ett framträdande tema i samtalet mellan Päivi och Magdalena är relationen mellan forskning och praktik. När Magdalena frågar om FORSA som bro mellan forskning och praktik svarar Päivi utan att tveka: ”I början fungerade det.” Sedan berättar hon om hur organisationen under 1990-talet förändrades. Det som tidigare hette Förbundet för forskning och praktik blev i högre grad ett forskningsförbund. Ordet praktik försvann ur namnet under en period. För Päivi blev det symboliskt. ”Jag tyckte redan då att det var märkligt: hur kan man ta bort praktik när socialt arbete till största delen *är* en praktik?”

Detta är kanske den tydligaste röda tråden genom hela samtalet. Päivi anser att akademiseringen av socialt arbete riskerar att leda till att professionens erfarenheter värderas lägre. ”Jag är socionom och har alltid värnat om praktikens och professionens betydelse.” Hon menar inte att forskning är oviktig. Tvärtom. Men forskning och praktik måste utvecklas tillsammans. Enligt henne har ämnet socialt arbete vuxit och stärkts inom akademin medan professionens utveckling inte fått samma uppmärksamhet. ”Det har uppstått en obalans där personer utan praktisk erfarenhet fått ett alltför stort inflytande.” För Päivi är detta en problematisk utveckling eftersom socialt arbete alltid måste vara förankrat i människors vardag och konkreta erfarenheter.

När Magdalena frågar vad som har hänt i praktiken blir Päivi mer allvarlig i tonen. ”Socialt arbete är i dag oerhört pressat.” Hon beskriver hur hon ser att resurserna har minskat samtidigt som kraven på professionen har ökat, och understryker att detta är en politisk fråga. För att socialarbetare ska kunna utvecklas och bidra behöver de stöd av sina arbetsgivare, av akademin och av facken, de behöver tid och möjligheter till kompetensutveckling, menar Päivi. Det är tydligt att hon ser socialarbetare som viktiga samhällsaktörer. Men hon ser också att många i dag arbetar under så stor press att det blir svårt att engagera sig utanför de mest akuta arbetsuppgifterna.

När samtalet fördjupas beskriver hon en tendens som hon upplever i många delar av samhället. ”Samtidigt har samhället blivit mer individualiserat. Det kollektiva perspektivet har försvagats.” Konsekvensen blir enligt henne att människor i mindre utsträckning organiserar sig till-

sammans för gemensamma frågor. Det påverkar också det sociala arbetet. ”Jag upplever också att många inom socialt arbete är ganska förlamade.” Ordvalet är starkt men speglar hennes oro för att det kritiska och samhällsförändrande perspektivet håller på att försvagas.

Samhällsarbete, organisering och det historiska perspektivet

När Magdalena frågar vilken kunskap som är viktig framåt svarar hon direkt: ”Det historiska perspektivet och kreativa framtidsvisioner.” Hon beskriver dagens forskning och praktik som fragmenterad. För att förstå vart det sociala arbetet ska ta vägen behöver vi också förstå varifrån det kommer. ”Vi behöver förstå hur socialt arbete växte fram, genom organisering och mobilisering.” Särskilt viktigt är det att förstå de kollektiva processerna. Hon minns sin egen studietid i Finland under 1970-talet. ”När något var orättvist reagerade vi och krävde svar.” Studenter organiserade sig, reste för att lära av andra utbildningar, sökte pengar och spred kunskap vidare. ”Det var en annan samhällsanda.” Päivis ingång är inte i första hand nostalgisk. Hon vill påminna om att förändring alltid har skapats genom engagemang och organisering. Och att engagemang och organisering alltid är möjligt.

Mot slutet av samtalet riktar Magdalena blicken framåt och frågar vilka röster som saknas i dagens samtal om socialt arbete. Päivi svarar omedelbart: ”Ja, praktiker.” Hon menar att alltför få socialarbetare i dag får möjlighet att formulera sina erfarenheter och perspektiv. Därför uppskattar hon initiativ där praktiker själva skriver och berättar. Ett annat

område som hon menar riskerar att hamna i skymundan är samhällsarbete. ”Samhällsarbete saknas fortfarande i många grundböcker.” För henne är detta särskilt anmärkningsvärt eftersom området internationellt har en betydligt starkare ställning och fortfarande betraktas som en central del av professionen. Hon återkommer också till kvinnors position. ”Majoriteten av socialarbetare är kvinnor. Vi måste ta plats.” Det handlar om representation, men också om vem som definierar vilka frågor som är viktiga.

Om det finns en formulering som fångar hela Päivi Turunens syn på socialt arbete är det den hon använder i slutet av samtalet. När Magdalena frågar vad hon vill skicka med till framtiden svarar Päivi: ”Socialt arbete måste bli mer proaktivt.” Sedan utvecklar hon sin tanke: ”Det handlar inte bara om teknisk myndighetsutövning, utan också om samhällsarbete och socialpolitik.” Socialt arbete måste enligt henne kunna förstå både individers livssituationer och de större samhällsstrukturer som formar dem. Det kräver både kunskap och handlingskraft. Hennes avslutande formulering fungerar nästan som ett manifest: ”Det handlar om att förena analys, engagemang och handling – hjärna, hjärta och hand.”

Samtalet med Päivi Turunen är mer än en återblick på ett långt yrkesliv. Det är också en inbjudan att reflektera över vad socialt arbete är och vad det skulle kunna vara. Genom hela samtalet återkommer Päivi till betydelsen av organisering, samhällsengagemang och kollektiva lösningar. Hon uttrycker oro över individualisering, professionalisering utan praktikförankring och minskat engagemang. Men hon uttrycker samtidigt ett tydligt hopp. Hon tror fortfarande på socialt arbete som förändringskraft.

FORSA framstår i hennes berättelse som en möjlig mötesplats för denna förändringskraft. Inte bara som en organisation för forskare, utan som en arena där forskning, praktik, utbildning och samhällsengagemang kan mötas. Kanske är det just där samtalets viktigaste budskap finns. Socialt arbete kan inte reduceras till en teknik eller en administrativ funktion. Det handlar om människor, relationer, organisering och ansvar för det gemensamma.

Päivi återkommer flera gånger till vikten av att ställa frågor, även obekväma sådana, att synliggöra det som osynliggörs och att skapa mötesplatser där olika röster kan höras. Det gäller kvinnors erfarenheter, praktikernas kunskap, samhällsarbetets betydelse och välfärdsstatens framtid. Genom sina erfarenheter från socialt arbete, forskning och FORSA påminner hon om något som lätt glöms bort: att socialt arbete alltid har handlat om mer än att lösa problem här och nu. Det har också handlat om att förstå samhället, förändra villkor och skapa bättre möjligheter för människor att leva sina liv. Och kanske är det därför hennes sista budskap känns så träffsäkert. Framtidens sociala arbete behöver inte mindre engagemang utan mer. Inte mindre analys utan djupare analys. Inte mindre handling utan modigare handling.